

İSLAMİ FİNANS EKONOMİK KALKINMA VE SOSYAL BARIŞ

DR. HASAN KAZAK
PROF. DR. OSMAN OKKA

İSLAMİ FİNANS EKONOMİK KALKINMA VE SOSYAL BARIŞ

[İslâmi Finans Serisi B-3]

Dr. Hasan KAZAK
Prof. Dr. Osman OKKA

İSLAMİ FİNANS EKONOMİK KALKINMA VE SOSYAL BARIŞ - (İslâmi Finans Serisi B-3)

Dr. Hasan Kazak - Prof. Dr. Osman Okka

Yayın No.: 4061
İktisat/Ekonomi No.: 265
ISBN: 978-625-417-702-6
E-ISBN: 978-625-417-701-9
Basım Sayısı: 1. Basım, Mart 2022

© Copyright 2022, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Onur Uysal -onur@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: Ahmet Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Süleyman Gezgın -suleyman@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kazak, Hasan., Okka, Osman.

İSLAMİ FİNANS EKONOMİK KALKINMA VE SOSYAL BARIŞ - (İslâmi Finans Serisi B-3) / Hasan Kazak, Osman Okka

1. Basım, xx+ 360s., 19,5x27,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-417-702-6

E-ISBN: 978-625-417-701-9

1. İslami Finans 2. İslam Ekonomisi 3. Ekonomik Büyüme 4. Ekonomik Kalkınma 5. Sosyal Barış

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

*Nuru ve kemâli artıran lokma
Elde edilmiştir helal kazançla
Bir yağ kandilimizi söndürse
Yağ nasıl söndürür, sen ona su de
Bilgi, hikmet helal lokmadan doğar
Aşk ve rikkat (incelik) helal lokmadan doğar
Lokmadan görürsen tuzak ve haset
Haramdır, ondandır cehalet, gaflet
Hiç arpa biter mi buğday ekince
Sıpa doğuran at gördün mü söyle
Lokma tohumdur, ürünü fikirler
Lokma denizdir, incisi fikirler (Hz. Mevlânâ)*

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: İSLAMİ FİNANS.....	7
1.1. KONVANSİYONEL FİNANS VE İSLAMİ FİNANS	7
1.2. EKONOMİ VE FİNANS İLİŞKİSİ	8
1.3. İSLAMİ FİNANSIN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ	10
1.3.1. Kuruluş Dönemi	11
1.3.2. Hulefâ-yi Raşidin Dönemi	11
1.3.3. İslam Ekonomi ve Finans Düşüncesinin Aktif Şekillenme Dönemi	14
1.3.3.1. Siyasal Ortam ve Mezheplerin Doğuşu.....	16
1.3.3.2. Abbasiler Dönemi	23
1.3.3.3. Büyük Selçuklular Dönemi	26
1.3.3.4. Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi	31
1.3.3.5. Kısa Süreli Fetret Dönemi.....	35
1.3.4. İslam Ekonomi ve Finans Düşüncesinin Olgunluk Dönemi	35
1.3.4.1. İbn Haldûn'un İslam Ekonomi ve Finansı Alanına Katkıları	35
1.3.4.2. Osmanlı Devleti Dönemi	38
1.3.5. İslam Ekonomi ve Finans Düşüncesinin Durgunluk Dönemi	43
1.3.6. İslam Ekonomi ve Finans Düşüncesinin Uyanış ve Modern Dönemi.....	47
1.3.6.1. Uyanış öncesi hazırlık dönemi (Erken Dönem Çalışmaları) (1900-1931).....	47
1.3.6.2. Uyanış Dönemi (1932-1975)	47
1.3.6.3. Modern Dönem (1976'dan Günümüze).....	50
1.4. KONVANSİYONEL VE İSLAMİ FİNANS YÖNETİM FELSEFESİ	57
1.4.1. Konvansiyonel Finansal Yönetim Felsefesi	59
1.4.2. İslami Finansal Yönetim Felsefesi	60
1.5. İSLAMİ FİNANSIN TEMELLERİ	62
1.5.1. İbâha Kuralı.....	62
1.5.2. İslami Finansta Niyet Önemlidir (Hüküm, Niyete Tâbidir).	63
1.5.3. Ticaret Helaldir ve Zanaat (Sanayi) Teşvik Edilmiştir.....	63
1.5.4. Ticaret Sağlıklı Bir Muhasebe ve Finans Sistemi Üzerine Kurulmalıdır.	65
1.5.5. Özel Mülkiyetin Meşruluğu Esastır	66
1.5.6. İslami Finansal Sistemde Kolaylaştırmak Esastır.	68
1.5.7. Faiz Yasağı.....	68
1.5.8. Başkalarının Mallarını Haksız Yere Almak Yasaktır.....	70
1.5.9. Piyasa Fiyat Mekanizmasına Müdahale Etmemek Esastır	70
1.5.10. Kamu Menfaatinin Gerekli Durumlarda Narh Uygulanabilir.....	72
1.5.11. Aldatmak Yasaktır.....	74
1.5.12. Üretim ve Tüketimde İsrâf Yasaktır.....	74
1.5.13. Finansal Faaliyet ve İşlemlerde Garar ve Cehalet Yasağı.....	75
1.5.14. İslami Finansta Kumar (Meysir) ve Şans Oyunları Gibi Reel Ekonomiye Dayanmayan Faaliyetler Yasaktır	78

1.5.15. Diğer Emir, Tavsiye ve Yasaklar	80
1.6. İSLAMİ FİNANSTA UYGULANAN TEMEL FİNANSMAN MODELLERİ (ÜRÜNLER VE YÖNTEMLER)	80
1.6.1. Ortaklığa Dayanan Finansman Modelleri	81
1.6.1.1. İnan Ortaklığı	81
1.6.1.2. Mufâvada Ortaklığı	86
1.6.1.3. Diğer Ortaklık Türleri	86
1.6.2. Ticarete Dayanan Finansman Modelleri.....	86
1.6.2.1. Murâbaha Akdi	86
1.6.2.2. Selem Akdi.....	89
1.6.2.3. İstisnâ (Eser) Akdi	90
1.6.2.4. İcâre (Kiralama) Akdi	91
1.6.2.5. Bey' Bi'l-Vefâ (Vefâ yoluyla satış)	92
1.6.2.6. İne (İyne / İ'ne) Satış Akdi.....	93
1.6.2.7. Teverruk (Ters Murâbaha) Akdi	94
1.6.2.8. Sarf (Döviz Alım-Satım) Akdi.....	96
1.6.2.9. İslamî Finansta Önemli Olan Diğer Akit Türleri	97
1.7. İSLAMİ FİNANS VE EKONOMİ İLİŞKİSİ	102
KAYNAKÇA.....	102

2. BÖLÜM: KONVANSİYONEL EKONOMİ VE İSLAM EKONOMİSİ..... 115

2.1. KONVANSİYONEL EKONOMİ ANLAYIŞI.....	115
2.1.1. Konvansiyonel Ekonomik Sistem İçerisinde Tarih İçerisinde Ortaya Çıkan Başlıca Doktrinler	116
2.1.1.1. Merkantilizm	117
2.1.1.2. Kapitalizm	120
2.1.1.3. Sosyalizm ve Komünizm	123
2.1.1.4. Liberalizm	126
2.2. İSLAM EKONOMİ ANLAYIŞI.....	127
2.2.1. İslam Ekonomisinin Genel Yapısı ve Konvansiyonel Ekonomiden Farkları	127
2.2.2. İslam Ekonomisinin Üretim Faktörlerine Bakışı.....	130
2.2.2.1. Doğal Kaynaklar	133
2.2.2.2. Emek	135
2.2.2.3. Sermaye.....	140
2.2.2.4. Girişimci.....	142
2.2.2.5. Teknoloji (Hikmet).....	143
2.2.3. Ekonomik Doktrinlerin İslam'ın Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi ve İslam Ekonomi Sistemi	145
2.2.3.1. İslam Ekonomi Sisteminde Özel Mülkiyet	145
2.2.3.2. İslam Ekonomi Sisteminin Kapitalizm ve Sosyalizme Bakışı	148
2.2.3.3. İslam Ekonomi Sistemine Ait Diğer Temel Özellikler	152
KAYNAKÇA.....	157

3. BÖLÜM: İSLAMDA EKONOMİK BÜYÜME/KALKINMA VE SOSYAL BARİŞ..... 163

3.1. EKONOMİK BÜYÜME VE KALKINMA.....	166
3.1.1. Az Gelişmişlik Kavramı, Özellikleri ve Ölçülmesi.....	170
3.1.2. Kalkınma Teorileri	174
3.1.2.1. Geleneksel Kalkınma Teorileri	175

3.1.2.2. Yeni Kalkınma Teorileri	185
3.2. EKONOMİK KALKINMA VE SOSYAL BARIŞ.....	189
3.2.1. Sosyal Barış.....	190
3.2.1.1. Sosyal Barışı Tehdit Eden Unsurlarla Mücadele	193
3.2.1.2. Sosyal Barışı Oluşturan Unsurların Teşviki.....	196
3.2.2. Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Barış İlişkisi.....	200
3.3. EKONOMİK BÜYÜME, KALKINMA, SOSYAL BARIŞ VE FİNANS İLİŞKİSİ.....	203
3.3.1. İç Finansman Kaynakları	204
3.3.1.1. Tasarruflar	205
3.3.1.2. İç Borçlanma	208
3.3.2. Dış Finansman Kaynakları	209
3.3.2.1. Yabancı Özel Sermaye.....	210
3.3.2.2. Dış Borçlanma (Krediler).....	213
3.4. İSLAM'DA EKONOMİK BÜYÜME-KALKINMA VE SOSYAL BARIŞ ANLAYIŞI.....	215
3.4.1. İslam'da Ekonomik Büyüme-Kalkınma ve Sosyal Barış Felsefesi.....	216
3.4.2. İslam Ekonomi Sisteminde Büyüme-Kalkınma ve Sosyal Barış	217
3.4.2.1. Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Hareketi İslami Finansın Temel Kurallarına Uygun Olmalıdır	218
3.4.2.2. Serbest Piyasa Ekonomisi Esastır	218
3.4.2.3. İslam Toplumu Ekonomik Olarak Güçlü Olmalıdır.	219
3.4.2.4. Ekonomik Kalkınma Süreci Adalet Prensibine Dayanmaktadır.	221
3.4.2.5. Yoksulluğun Azaltılması ve Gelir Dağılımında Adaletin Sağlanması Hedefi.....	222
3.4.2.6. İslam'ın Aşırı Yoksulluğu ve Açlığı Ortadan Kaldırma Hedefi	223
3.4.2.7. Aşırı Yoksulluğu ve Açlığı Ortadan Kaldırma Araçları	224
3.4.2.8. Herkesin Eğitimini Sağlamak	227
3.4.2.9. Sosyal Barışı Tehdit Eden Unsurlarla Mücadele ve Sosyal Barışı Oluşturan Unsurların Teşviki Hedefi	228
3.4.2.10. Cinsiyet Eşitliğinin İlerletilmesi ve Kadınların Yetkilendirilmesi.....	228
3.4.2.11. Sağlık Hedefleri	229
3.4.2.12. Çevrenin Korunması	229
3.4.2.13. Dünya ile Entegre Olmak.....	230
3.5. İSLAMİ FİNANSIN EKONOMİK BÜYÜME, KALKINMA VE SOSYAL BARIŞA ETKİSİ	230
3.5.1. İslami İç Finansman Kaynakları.....	235
3.5.1.1. Tasarruflar	236
3.5.1.2. İç Borçlanma	241
3.5.2. İslami Dış Finansman Kaynakları	242
KAYNAKÇA.....	243

4. BÖLÜM: İSLAMİ FİNANSIN GELİŞİMİ İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ

İLİŞKİ.....	251
4.1. LİTERATÜR	251
4.2. MODEL	252
4.3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	253

KAYNAKÇA.....	254
5. BÖLÜM: İSLAMİ FİNANS, EKONOMİK KALKINMA VE SOSYAL BARİŞ	
AÇISINDAN BİR MODEL ÖNERİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ.....	255
5.1. TÜRKİYE’NİN MEVCUT DURUMUNUN TESPİTİ	256
5.1.1. Türkiye’nin Ekonomik Açıdan Mevcut Durumu	256
5.1.1.1. Kişi Başına Düşen GSYH ve Orta Gelir Tuzağı	256
5.1.1.2. Dış Ticaret Yapısı	257
5.1.1.3. Tasarruf-Harcama-Yatırım dengesi.....	259
5.1.1.4. Dış Borçların Yapısı.....	262
5.1.1.5. İşsizlik Sorunu.....	264
5.1.2. Türkiye’nin Sosyal Açıdan Mevcut Durumu	265
5.1.2.1. Nüfus Yapısı	265
5.1.2.2. Eğitim Durumu	266
5.1.2.3. Adalet Sistemi	268
5.2. TÜRKİYE İÇİN ÖNERİLEN MODEL.....	272
5.2.1. Ekonomik ve Sosyal Sistem	274
5.2.1.1. Eğitim ve Öğretim Sistemi.....	274
5.2.1.2. Adalet Sistemi	276
5.2.1.3. Tasarruf-Harcama-Yatırım Dengesinin Kurulması, Tasarrufların Ekonomiye Kazandırılması	277
5.2.1.4. İhracatın Artırılması, Dış Ticaret Açığının Kapatılması	278
5.2.1.5. İsrafın Ortadan Kaldırılması	280
5.2.1.6. Sağlığın Önemi ve Sağlık Harcamaları	282
5.2.2. Finansal Sistem.....	285
5.2.2.1. Katılım Bankalarının Finansal Sisteme Etkin Katılımı	287
5.2.2.2. Zekât/Sadaka Fonu.....	298
5.2.2.3. Karz-I Hasen Fonu	300
5.2.2.4. Kredi Verilebilir Banka Modeli	304
5.2.2.5. Bireysel Emeklilik Sistemi (BES).....	304
5.2.2.6. Diğer Finansal Kurumlar ve Sistemler.....	308
KAYNAKÇA.....	308
DEĞERLENDİRME VE SON SÖZ	311
KAYNAKÇA.....	320
EKLER	321
EK-I.....	321
İSLAMİ FİNANSAL SİSTEMİN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ (MALEZYA ÖRNEĞİ) Ekonometrik Model	321
YAZARLAR.....	327
PROF. DR. OSMAN OKKA	327
DR. HASAN KAZAK	328